

Vaiko pozityvus požiūris į veiklą – humaniškumo ugdymo pamatas

Rima Bakutytė

Šiaulių universitetas

Svarbiausias šio straipsnio **tikslas** – atskleisti vaiko požiūrio į veiklą, kaip saviraiškos aspekto, ryšį su II–IV klasių mokinių humaniškuumu. Didžiausias dėmesys buvo sutelktas ne tiek į šios problemos reikšmingumo teorinį pagrindimą, kiek į konkrečių duomenų, gautų tiriant minėto amžiaus vaikus, analizę.

Labiau gilinantis į saviraiškos esmę, paaiškėjo, kad psichologinėje ir pedagoginėje literatūroje šiam fenomenui skiriamas nemenkas dėmesys. Tačiau dažniausiai apsiribojama tik teorinėmis studijomis, kuriose iškeliamas savirealizacijos problemos aktualumas. Manoma, kad būtent tai šiandien ir kelia didžiausią rūpestį, nes kiekvienam žmogui būdingas saviraiškos (savirealizacijos, saviaktualizacijos) poreikis neretai blokuojamas. Dėl to sutrinka asmenybės raida. Todėl laikomasi nuomonės, kad savęs realizavimo skatinimas turėtų būti kiekvienos visuomenės, o ypač humaniškos ir demokratiškos, tikslas.

Tiesa, yra bandymų gilintis į šio reiškinio kilmę, jo vietą žmogaus gyvenime, apibrėžti save išreiškiančios asmenybės bruožus (A. Maslow, C. Rogers, G. Allport ir kt.). Ir nors čia išaiškėja daugiausia nesutarimų, vis dėlto minėtų autorių darbuose atskleidžiamos pamatinės idėjos apie žmogų. Daugelio jų teigimu, asmenybė yra unikali ir vien-

tisa, bet nuolat kintanti, prisitaikanti prie aplinkos. Ši nuolatinė kaita suprantama kaip žmogaus poreikių realizacija, kaip atvirumo pasauliui padarinys ir procesas. Drauge pažymima, jog savęs aktualizavimas – nesibaigiantis įsipareigojimo ir atsakomybės prisiėmimo už laisvai pasirinktų būties vertybių įgyvendinimą procesas¹. Taigi visai natūralu, kad šis reiškinys apima ir humanitarinių vertybių internalizaciją.

Reikia pastebėti, kad filosofinėje, pedagoginėje bei psichologinėje literatūroje pastaraisiais dešimtmečiais humaniško ugdymo problemai taip pat skiriamas nemenkas dėmesys. Tačiau dažniausiai čia apsiribojama vėlgi tik aktualumo išryškinimu. Ir tik nedaugelyje darbų (V. Aramavičiūtės, S. Dzenuškaitės, E. Martišauskienės ir kt.) pateikiami tyrimo duomenys apie paauglių ir vyresniųjų klasių mokinių humaniško internalizacijos ypatumus bei jų formavimosi priežastis. Šių darbų išvada vienareikšmė – humaniško lygis nėra pakankamas. Turint galvoje šią išvadą, taip pat tai, kad panašaus pobūdžio jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų tyrimai nebuvo atliekami, manyta esant **tikslinga**:

¹ Plačiau apie tai: Bakutytė R. Saviraiška: esmė ir specifika jaunesniame mokykliniame amžiuje // Pradinis ugdymas: retrospektyva ir perspektyva. Šiauliai, 1996.

1) apibrėžti II–IV klasių mokinių humaniškumo turinį;

2) atskleisti jo internalizacijos ypatumus elgesio, emociniu, kognityviniu požiūriais;

3) išryškinti kai kurias jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo formavimosi prielaidas.

Siekiant įgyvendinti šiuos tikslus, 1996/97 m. m. buvo atliktas tyrimas. Jo metu ištirtas 331 II–IV klasių mokiny (112 antroklų, 107 trečiokai, 112 ketvirtokų; tarp jų 168 mergaitės ir 163 berniukai) Šiaulių, Palangos bei Vilniaus miestų mokyklose.

Naudotasi šiais **metodais**: vaiko elgesio aprašais („Mano geri darbai“, „Geri darbai man“, „Geras vaikas“, „Kas svarbiausia?“); testais, padedančiais atskleisti saviraiškos ypatumus bei sąlygas (T. Dembo – A. Rubinšteino, R. Žilio, sociometriniais); iš dalies standartizuotais pokalbiais su vaikais ir jų mokytojais, leidžiančiais išsiaiškinti mokinių humaniškumo ir saviraiškos brandos ypatumus ir papildančiais kitais metodais gautą informaciją; trijų tipų anketomis mokytojams ir dviejų tipų klausimynais tėvams, padėjusiais giliau nustatyti tiriamųjų humaniškumo ir jų saviraiškos charakteristikas; faktorine bei koreliacine duomenų analize.

Tiriant humaniškumą buvo taikyti šie informacijos vertinimo **kriterijai**: humaniško elgesio apimtis ir stabilumas, emocinių išgyvenimų kryptingumas, žinių apie humaniškumą išsamumas ir požiūrio į jį palankumas bei pagrįstumas.

Tyrimo metu didžiausias dėmesys buvo skiriamas vaiko elgesio su artimiausios jo aplinkos žmonėmis (bendraklasiais, mokytojais ir tėvais) ypatumams atskleisti. Tokios tyrimo krypties pasirinkimą sąlygojo šios kitų tyrinėtojų išvados:

1) žmogaus dorovinę brandą geriausiai atspindi jo elgesys;

2) pradinių klasių mokiniai su juos supančiais žmonėmis dažnai elgiasi skirtingai;

3) didžiausią laiko dalį šio amžiaus vaikai praleidžia su bendraklasiais, mokytojais, tėvais.

Tyrimo rezultatai pavaizduoti 1-oje lentelėje. Jie rodo, kad tirtieji II–IV klasių mokiniai stengiasi humaniškai elgtis (neskriaudžia, nežemina vienas kito). Taip pat jie išvengia keršto, klastos ir apgaulės (taip elgiasi tarpusavyje absoliuti dauguma vaikų). Tačiau išklausyti draugus, padėti jiems nelaimėje, dalytis savo daiktais ir mintimis, sumanymais bei išgyvenimais, taip pat paguosti juos ištikus nelaimei, ir ypač apginti, sekasi sunkiau (tik kas penktam vaikui). Todėl galima manyti, kad bendraudami vieni su kitais šio amžiaus mokiniai yra pakankamai humaniški, bet kartais stokojantys atvirumo ir jautrumo.

Kiek kitokia situacija išaiškėja analizuojant pradinukų elgesį su suaugusiais. Štai nustatyta, kad šio amžiaus vaikai savo mokytojams dažnai rodo pagarbą, stengiasi jų neapgaužinti, nemeluoti. Taip pat ir nevedmainiauja. Todėl akivaizdu, kad santykiai su mokytoja daugiausia grindžiami atvirumu ir orumu. Tačiau atsakingumo visgi kai kuriems iš jų pritrūksta, nes tik 21,8% tiriamųjų pasiseka ištesėti duotą žodį.

Beje, panaši tendencija atsiskleidė ir iš vaiko santykių su tėvais. Čia taip pat tik ketvirtadalis mokinių esti ištis atsakingi. Be to, kaip ir santykiuose su mokytoja, panašus skaičius vaikų savo tėčiui ir mamai sako tiesą, bendraudami su jais būna pagarbūs, neapgaužinėja. Be to, palyginti dažnai jie savo tėvams būna dėmesingi, nuoširdūs, atlidūs, pasitiki jais (taip labai dažnai elgiasi nuo pusės iki trečdalis visų mokinių). Bet tenką prisipažinti, jog užuojautos ir čia, kaip ir bendraujant su bendraamžiais, dažnokai jiems pristinga. Nepaisant to, juos vis dėlto galima laikyti esant pakankamai humaniškais su savo tėvais, kaip ir su mokytoja, ir net kur kas jautresniais nei su savo bendraklasiais.

1 lentelė. II–IV klasių mokinių humaniškas elgesys su jų artimiausios aplinkos žmonėmis (skaičius, procentai)

Elgesio stabilumas su Humaniško apraiškos		Bendraamžiais				Mokytojais				Tėvais			
		Nestabilus	Nepakankamai stabilus	Stabilus	Labai stabilus	Nestabilus	Nepakankamai stabilus	Stabilus	Labai stabilus	Nestabilus	Nepakankamai stabilus	Stabilus	Labai stabilus
Jautrumas	Išklausau	6 1,8%	92 27,8%	162 48,9%	71 21,5%	–	–	–	–	1 0,3%	30 9,1%	185 55,9%	115 34,7%
	Paguodžia	20 6,0%	132 39,9%	142 42,9%	37 11,2%	–	–	–	–	6 1,8%	64 19,3%	190 57,4%	71 21,5%
	Neskriaudžia	4 1,2%	56 16,9%	124 37,5%	147 44,4%	–	–	–	–	–	–	–	–
	Apgina	24 7,3%	183 55,3%	109 32,9%	15 4,5%	–	–	–	–	–	–	–	–
	Padedą	19 5,7%	132 39,9%	152 45,9%	28 8,5%	–	–	–	–	–	–	–	–
Atvirumas	Tiki žmogaus gerumu	–	–	–	–	–	–	–	–	4 1,2%	36 10,9%	175 52,9%	116 35%
	Neveidmainiauja	2 0,6%	60 18,1%	152 45,9%	117 35,4%	6 1,8%	39 11,8%	141 42,6%	145 43,8%	–	–	–	–
	Dalijasi	16 4,8%	142 42,9%	142 42,9%	31 9,4%	–	–	–	–	2 0,6%	40 12,1%	188 56,8%	101 30,5%
	Sako tiesą	–	–	–	–	4 1,2%	38 11,5%	179 54,1%	110 33,2%	1 0,3%	30 9,1%	200 60,4%	100 30,2%
	Neapgauđinėja	2 0,6%	52 15,7%	131 36,6%	146 44,1%	5 1,5%	25 7,6%	151 45,6%	150 45,3%	*	31 9,4	153 46,3	147 44,7%
Orumas	Nežemina	3 0,9%	52 15,7%	136 41,1%	140 42,3%	1 0,3%	12 3,6%	100 30,2%	218 65,9%	2 0,6%	22 6,7%	96 29%	211 63,7%
	Nepataikauja	–	–	–	–	–	–	–	–	*	47 14,2%	154 46,5%	130 39,3%
	Nekeršija	5 1,5%	50 15,1%	134 40,5%	142 42,9%	–	–	–	–	*	22 6,7%	113 34,1%	196 59,2%
Atsąkingumas	Laikosi duoto žodžio	–	–	–	–	5 1,5%	66 19,9%	188 56,8%	72 21,8%	2 0,6%	56 16%	191 57,7%	85 25,7%

* – taip besielgiančių vaikų tyrimo metu nebuvo, – – faktorinė analizė parodė, kad čia neįrašyti požymiai nėra esminiai

Taigi akivaizdu, kad šių dienų didžiausia problema yra ne šio amžiaus mokinių santykių su mokytojais ar tėvais humanizavimas, bet jų elgesio su bendraklasiais gerinimas. Kaip parodė tolesnė duomenų analizė, didesnis dėmesys atkreiptinas būtent į berniukus, nes jie šiek tiek blogiau elgiasi su aplinkiniais – jautrumo, orumo ir atvirumo jiems pritrūksta dažniau nei mergaitėms. Beje, taip pat reikia pažymėti, kad humanizuojant santykius, būtina skatinti geriau elgtis būtent trečiųjų klasių mokinius, kadangi jų humaniško elgesio rezultatai prastesni.

Vėlesni tyrimo duomenys parodė, kad vaiko elgesio su aplinkiniais žmonėmis, o ypač su bendraamžiais humanizavimas, nėra vienintelė spręstina problema. Paaiškėjo, kad II–IV klasių mokiniai ne tik stokojo kai kurių humaniško elgesio įpročių, bet ir ne visai suvokia jo esmę. Kaip parodė konkretūs tyrimo duomenys, šiems vaikams ypač buvo sunku atskleisti pasitikėjimo, nuoširdumo, savanoriškumo turinį. Paaiškėjo, kad net daugiau nei pusė apklaustųjų negalėjo nusakyti šių sąvokų esmės. Tiesa, kai kurias iš jų (pavyzdžiui, atlidumą, tiesumą) vaikai galėjo apibūdinti tiksliau, jas nusakdami klydo tik apie trečdalis visų tiriamųjų. Taip pat nustatyta, kad vyresnieji vaikai kai kuriais atvejais gali giliau išvelgti humaniško esmę. Pastebėta, kas ketvirtokai geriau nei trečiokai, o ypač nei antrokai, pajėgė atskleisti atlidumo, dėmesingumo, pasitikėjimo, pagarbos, savipagarbos turinį. Tačiau ši tendencija nėra tokia ryški. Antra vertus, ją tam tikra prasme patvirtina kitų tyrinėtojų duomenys apie šio amžiaus vaikų dorovinių santykių esmės suvokimo lygmenį.

Psichologų nuomone, tokią padėtį greičiausiai sąlygoja dar ne visai atsivėrusios pažintinės vaiko galimybės, o ypač šiame amžiuje vyraujantis konkretus mąstymas. Lygia greta pravartu turėti galvoje nuomonę

apie pažintinių, emocinių ir elgesio veiksmų reikšmę šiame amžiuje. Kai kurių tyrinėtojų manymu (H. Fink, H. Hubert ir kt.), vaikystėje dominuoja veiklos ir emociniai veiksniai, ir tik vėliau ima reikštis pažintiniai.

Taip pat atsiskleidė, kad šio amžiaus vaikams būdingas palankus ir labai palankus požiūris į humaniškumą. Ypač svarbu, jų nuomone, būti dėmesingiems, gerbti ir užjausti kitus. Šiek tiek mažiau reikšmės jie skyrė pasitikėjimui, sąžiningumui, tiesumui bei atlidumui (nuo 17,6% iki 28,9% teigė, jog šių humaniškumo reikalavimų nebūtina paisyti)².

Iškėlus hipotezę, jog šie humaniškumo ypatumai turėtų sietis su vaiko saviraiška, tyrimo metu bandyta apibrėžti esminius saviraiškos bruožus, remiantis humanistinės bei egzistencinės psichologijos idėjomis. Kadangi jos labiau atspindi suaugusiojo žmogaus saviraišką, todėl atsižvelgta ir į specifinius pradinių klasių mokinių amžiaus poreikius.

Kaip nurodo daugelis psichologų, šiuo laikotarpiu vaikui be galo svarbu sėkmingai veikti kurioje nors srityje ir užmegzti glaudžius santykius su artimais jam žmonėmis. Todėl pozityvi veikla laikytina vienu iš svarbiausių aptariamojo amžiaus mokinių saviraiškos aspektų. Beje, tenka pripažinti, kad pradinių klasių mokiniams yra ne tik svarbu patirti mokymosi sėkmės džiaugsmą. Jiems, kaip ir ikimokyklinukams, dar labai rūpi ir žaidimai. Todėl, kalbėdami apie vaiko veiklą, turėjome galvoje tiek mokymąsi, tiek ir žaidimus.

Siekiant atskleisti II–IV klasių mokinių požiūrį į veiklą, buvo išskirti 9 rodikliai (2 lentelė).

² Plačiau apie tai rašyta: Bakutyte R. II–IV klasių mokinių humaniškumo brandos ypatumai // Acta paedagogica Vilnensia. Nr. 5. Vilnius, 1998.

2 lentelė. *Veiklos rodiklių pasiskirstymas pagal svarbą*

Rodikliai, apibūdinantys vaiko veiklą	Jų svarba
1. Noriai dalyvauja veikloje	0,808
2. Domisi įvairiausia veikla	0,792
3. Užduotis atlieka stropiai	0,765
4. Suvokia veiklos prasmę	0,758
5. Stengiasi kūrybiškai atlikti užduotis	0,730
6. Stengiasi savarankiškai jas atlikti	0,725
7. Nekaltina kitų žmonių ar aplinkybių, kai nepasiseka	0,693
8. Padeda bendraamžiams įveikti sunkumus	0,682
9. Prašo pagalbos, kai pats nepajėgia atlikti užduočių	0,197

Šie rezultatai leidžia manyti, kad beveik visi išskirti rodikliai yra svarbūs. Išimtis tik pagalbos prašymas, kai mokiniui nepavyksta atlikti užduoties. Vadinas, jis neįtrauktinas į reikšmingiausių požymių sąrašą. Taip pat nustatyta, kad ir noras dalyvauti įvairiose veiklos srityse bei kitų žmonių ar aplinkybių nekaltinimas, kai nepavyksta atlikti užduoties iki galo, glaudžiai koreliuoja su kitais rodikliais, todėl jų irgi atsisakyta.

Tolesniu tyrimu mėginta atskleisti konkrečius vaiko požiūrio į veiklą ypatumus. Tuo tikslu prašėme mokytojų apibūdinti pagal šiuos požymius savo mokinių veiklą, t. y. pasakyti, ar dažnai konkretus tiriamasis taip veikia. Taigi ir šiuo atveju, kaip ir vertinant informaciją apie vaiko humanišką elgesį, buvo taikomas stabilumo (dažnumo) kriterijus (3 lentelė).

3 lentelė. *II–IV klasių vaikų požiūrio į savo veiklą ypatumai (skaičius, procentai)*

Veiklos rodikliai	Vaikas							
	Labai dažnai		Dažnai		Retkarčiais		Beveik niekada	
	sk.	%	sk.	%	sk.	%	sk.	%
1. Domisi įvairia veikla	77	23,4	115	35,0	107	32,5	30	9,1
2. Suvokia veiklos prasmę	76	23,2	107	32,6	96	29,3	49	14,9
3. Stengiasi stropiai atlikti užduotis	88	26,8	102	31,1	111	33,9	27	8,2
4. Stengiasi kūrybiškai atlikti užduotis	89	27,1	92	28,1	79	24,1	68	20,7
5. Stengiasi savarankiškai veikti	127	38,7	119	36,3	76	23,2	6	1,8
6. Padeda bendraamžiams įveikti sunkumus	40	12,2	52	15,9	144	43,9	92	28

Gauti duomenys parodė, kad mūsų tirti II–IV klasių mokiniai ne visuomet linkę aktyviai veikti. Tiesa, būtina pastebėti, kad šio amžiaus vaikai gana dažnai stengiasi savarankiškai atlikti užduotis, nes tik 1,8% tiriamųjų nuolat prireikia kitų pagalbos. Ta-

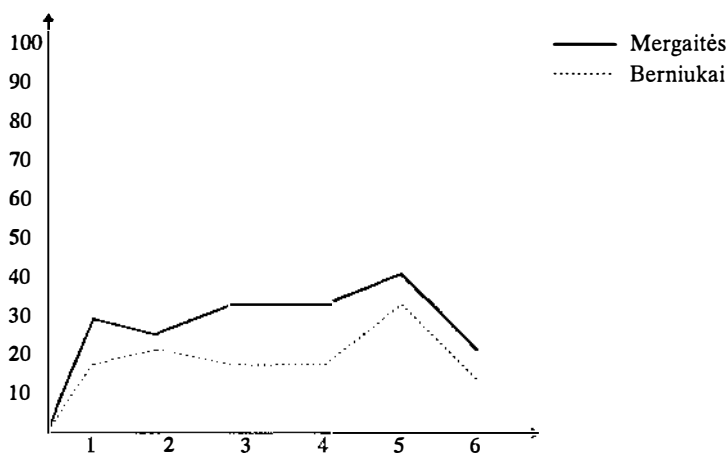
čiau padėti kitiems bendraklasiams vaikai nerodo noro – net apie trečdalis jų beveik visuomet atsisako pagalbėti patyrusiam nesėkmę bendraamžiui. Tuo tarpu domėjimasis įvairia veikla, pastangos stropiai bei kūrybiškai atlikti užduotis, suvokti veiklos pras-

mę – dažnesnis reiškinys tiriamųjų gyvenime (maždaug ketvirtadaliui tai būdinga). Tačiau tenka pripažinti, kad šie rezultatai nėra labai geri. Todėl galima konstatuoti, kad tirtų mokinių požiūris į veiklą nėra pakankamai pozityvus.

Palyginus skirtingo amžiaus vaikų rezultatus, paaiškėja, kad vyresnieji šiek tiek labiau domisi įvairia veikla ($\chi^2 = 35,8$, $p < 0,0002$), geriau suvokia jos prasmę ($\chi^2 = 18$, $p < 0,03$), o be to dažniau suteikia pagalbą savo bendraamžiui, kai jam nesiseka ($\chi^2 = 26,6$, $p < 0,0009$) ir stengiasi stropiau at-

likti užduotis ($\chi^2 = 17,7$, $p < 0,03$) nei mažesnieji. Tačiau kitais atvejais panašios tendencijos nėra. Taigi akivaizdu, jog pozityvų vaiko požiūrį į veiklą greičiausia nulemia jau pirmieji mokymosi metai, ir vėliau jis kinta labai nežymiai. Reikia pridurti, kad kitų tyrinėtojų duomenys atskleidžia panašią padėtį. Antai A. Gumuliauskienė, tyrinėjusi paauglių (V–VIII klasių mokinių) stropumą, pateikia gana panašius duomenis kaip ir mūsų.

Analizuojant duomenis lyties aspektu, taip pat išaiškėja kai kurie skirtumai (pav.).

Pav. Lyties įtakos labai pozityviam vaiko požiūriui į veiklą grafikas

1. Domisi įvairia veikla
2. Suvokia veiklos prasmę
3. Stengiasi užduotis atlikti stropiai

4. Stengiasi kūrybiškai atlikti veiklą
5. Stengiasi savarankiškai atlikti užduotis
6. Padeda bendraklasiams, kai šiems iškyla sunkumų

Nesunku pastebėti, kad kai kuriais atvejais mergaičių požiūris į veiklą yra pozityvesnis nei berniukų. Antai jos žymiai dažniau parodo pastangų stropiai ir kūrybiškai atlikti užduotis (atitinkamai $\chi^2 = 32,6$, $p < 0,0001$ ir $\chi^2 = 22,5$, $p < 0,0003$, taip pat yra labiau linkusios padėti bendraamžiams įveikti iškilusius sunkumus ($\chi^2 = 14,9$, $p < 0,005$). Be to, mergaitės labiau domisi įvairia veikla ($\chi^2 = 11$, $p < 0,03$). Šie išryškėję skirtumai mergaičių naudai, nors daugeliu atvejų ir nedideli, vis tik leidžia manyti, jog

būtina atkreipti dėmesį į berniukų požiūrio į veiklą gerinimą. Ypač reiktų stengtis žadinti jų pastangas stropiai bei kūrybiškai atlikti užduotis, domėtis įvairiausia veikla bei padėti bendraamžiams, kai šie susiduria su sunkumais.

Tiriant vaiko požiūrį į veiklą, buvo ieškoma sąsajos tarp jo ir humaniškumo. Svarbu tai, kad atsiskleidė gana glaudus ryšys tarp humaniško vaikų elgesio su bendraklasiais, mokytojais bei tėvais ir atskirų veiklos bruožų (4 lentelė).

4 lentelė. Vaiko požiūrio į veiklą ir humaniško elgesio sąsaja

Veiklos rodikliai Humaniškumo apraiškos		Domėjimasis įvairia veikla			Veiklos prasmės suvokimas			Pastangos užduotis atlikti stropiai			Pastangos užduotis atlikti kūrybiškai			Pastangos veikti savarankiškai			Pagalba kitiems atliekant užduotis		
		B	M	T	B	M	T	B	M	T	B	M	T	B	M	T	B	M	T
Jautrumas	Išklausau	0,26 ***	-	0,23 **	0,35 ***	-	0,28 ***	0,42 ***	-	0,32 ***	0,39 ***	-	0,27 **	0,33 ***	-	0,22 ***	0,39 ***	-	0,23 ***
	Paguodžia	0,27 ***	-	0,21 **	0,41 ***	-	0,28 ***	0,42 ***	-	0,34 ***	0,36 ***	-	0,3 ***	0,3 ***	-	0,19 *	0,37 ***	-	0,25 **
	Neskriaudžia	0,19 *	-	-	0,27 ***	-	-	0,35 ***	-	-	0,29 ***	-	-	0,25 ***	-	-	0,21 *	-	-
	Apgina	0,26 ***	-	-	0,36 ***	-	-	0,28 ***	-	-	0,31 ***	-	-	0,26 ***	-	-	0,39 ***	-	-
	Padeda	0,4 ***	-	-	0,48 ***	-	-	0,44 ***	-	-	0,41 ***	-	-	0,31 ***	-	-	0,48 ***	-	-
Orumas	Tiki žmogaus gerumu	-	-	0,23 **	-	-	0,28 ***	-	-	0,24 **	-	-	0,28 ***	-	-	0,23 **	-	-	0,25 **
	Neveidmainiauja	0,31 ***	0,29 ***	-	0,37 ***	0,32 ***	-	0,35 ***	0,37 ***	-	0,32 ***	0,3 ***	-	0,25 *	0,3 ***	-	0,34 ***	0,27 ***	-
	Dalijasi	0,21	-	0,18 *	0,29 ***	-	0,34 ***	0,23 *	-	0,3 ***	0,27 ***	-	0,33 ***	0,19	-	0,29 ***	0,27 ***	-	0,32 ***
	Sako tiesą	-	0,35 ***	0,27 **	-	0,37 ***	0,34 ***	-	0,37 ***	0,35 ***	-	0,37 ***	0,32 ***	-	0,31 ***	0,26 ***	-	0,31 ***	0,29 ***
	Neapgaudinėja	0,26 ***	0,29 ***	0,13	0,35 ***	0,38 ***	0,3 ***	0,3 ***	0,4 ***	0,28 ***	0,26 ***	0,36 ***	0,25 ***	0,21 **	0,27 ***	0,21 *	0,31 ***	0,31 ***	0,26 ***
Atsakingumas	Nežemina	0,16	0,19 *	0,12	0,26 **	0,29 ***	0,19 *	0,26 **	0,26 ***	0,25 **	0,26 ***	0,29 ***	0,23 **	0,3 ***	0,22 **	0,17 *	0,32 ***	0,23 **	0,14 *
	Nepataikauja	-	-	0,11	-	-	0,18 **	-	-	0,15 **	-	-	0,11	-	-	0,16 **	-	-	0,14 *
	Nekeršija	0,12	-	0,1	0,28 ***	-	0,26 **	0,21 *	-	0,26 ***	0,23 *	-	0,24 **	0,19 **	-	0,15 **	0,24 **	-	0,22
Laikosi duoto žodžio	-	0,28 ***	0,22 ***	-	0,38 ***	0,29 ***	-	0,39 ***	0,39 ***	-	0,38 ***	0,29 ***	-	0,35 ***	0,2 *	-	0,38 ***	0,23 *	

* – p < 0,05.

** – p < 0,005.

*** – p < 0,0005.

B – santykiai su bendraklasiais

M – santykiai su mokytojais

T – santykiai su tėvais

– – faktorinė analizė parodė, kad čia neįrašyti požymiai nėra esminiai

Nustatyta, kad tie, kurie geriau suvokia veiklos prasmę, ir tie, kurie stropiau atlieka užduotis, yra humaniškesni visais mūsų tirtu elgesio su bendraamžiais, mokytojais ir tėvais aspektais. O tai leidžia manyti, kad būtent šie požiūrio į veiklą bruožai gali daugiausiai sąlygoti vaiko jautrumą, atvirumą, atsakingumą, taip pat, nors ir šiek tiek mažiau, – jo orumą. Atrodo, kad kitų požiūrio į veiklą aspektų poveikis yra silpnesnis, nes jie mažiau siejasi su orumu arba tik nežymiai. Tai labiausiai krinta į akis, kai analizuojami orumo ryšiai su vaiko domėjimusi įvairiomis veiklos rūšimis bei jo pagalba kitiems. Antra vertus, šie požiūrio į veiklą požymiai kai kuriais atvejais koreliuoja su tiriamųjų jautrumu ar atvirumu. Todėl negalima būtų atmesti ir jų poveikio humaniškumo tapsmui.

Nustatyta, kad pozityvus vaiko požiūris į veiklą siejasi ne tik su humanišku elgesiu, bet ir su humaniškumo prasmės suvokimu. Paaiškėjo, kad atlaidumo ir tiesumo esmę galėjo giliau išvelgti tie mokiniai, kurie labiau domisi įvairiomis veiklos sritimis, geriau suvokia jos prasmę, stengiasi savarankiškiau, stropiau ir kūrybiškiau atlikti užduotis nei kiti bendraamžiai (nuo $\chi^2 = 33$, $p < 0,008$ iki $\chi^2 = 45,9$, $p < 0,0002$). Tuo tarpu kitų humaniškumo apraiškų suvokimas mažiau koreliuoja su atskirais požiūrio į veiklą aspektais. Tačiau vis tiek pastebėta, kad stropesnis užduočių atlikimas gali padėti geriau suprasti dėmesingumą ir pagarbą. Beje, pagarbą geriau suvokia ir tie vaikai, kurie stengiasi kūrybiškai atlikti užduotis. Kartu nustatyta, jog tiriamieji, padedantys savo bendraamžiams įveikti iškilusius sunkumus, dažniau nei kiti teisingai suvokia sąžiningumą. Šią sąvoką tiksliau apibūdina ir tie, kurie linkę savarankiškiau atlikti užduotis. Tuo tarpu dėmesingumą taikliau nusakė vaikai, kurie geriau suvokė veiklos prasmę (nuo $\chi^2 = 34,9$, $p < 0,005$ iki

$\chi^2 = 27,3$, $p < 0,04$). Taigi galima teigti, kad nuo vaiko požiūrio į veiklą tam tikra prasme priklauso ir humaniškumo turinio supratimas.

Tolesnė analizė taip pat leido nustatyti, kad pozityvus požiūris į veiklą kai kuriais atvejais siejasi su palankumu humaniškumui. Štai pastebėta, kad besidomintys įvairiomis veiklos sritimis tiriamieji palankiau vertino nepataikavimą, dalijimąsi. Suvokiantys veiklos prasmę geriau nei kiti – neskriaudimą ir neapgaušinėjimą, o stropiau atliekantys užduotis dažniau manė, kad yra svarbu ne tik vengti apgaulės, bet ir būti dėmesingiems žmonėms, jiems padėti. O kūrybiškumo siekiantys vaikai ne tik dažniau pažymėdavo, jog būtina neapgaušinti, dalintis tarpusavyje, neskriausti, bet ir labiau vertino prisipažinimą klydus. O savarankiškesni mokiniai manė, kad labai svarbu išklausti ir paguosti žmogų (nuo $\chi^2 = 21$, $p < 0,05$ iki $\chi^2 = 37,7$, $p < 0,0003$).

Apžvelgus tyrimo rezultatus, galima daryti **išvadas**:

- Vaiko požiūris į veiklą – svarbus pradinų klasių mokinių saviraiškos aspektas.
- Pozityvų požiūrį į veiklą šiame amžiuje labiausiai rodo vaikų domėjimasis įvairiomis veiklos sritimis, veiklos prasmės išvelgimas, pastangos kūrybiškai, stropiai ir savarankiškai atlikti užduotis, taip pat pagalba kitiems bendraamžiams susidūrus su sunkumais.
- II–IV klasių mokinių požiūris į veiklą yra nepakankamai pozityvus. Dažniausiai tiriamiesiems trūko pastangų padėti bendraklasiams įveikti sunkumus. Taip pat šių klasių vaikai neretai stokojo ir pastangų kūrybiškai, stropiai atlikti užduotis, dažnokai negalėjo suvokti veiklos prasmės.
- Berniukai labiau nei mergaitės vengia stropiai ir kūrybiškai atlikti užduotis, jie mažiau domisi įvairiomis veiklos sritimis, taip pat nėra linkę padėti savo bendraamžiams

įveikti sunkumų. O vaikui augant požiūris į veiklą mažai keičiasi.

• Pozityvus vaiko veiklos skatinimas – svarbus humaniško tpsmo ramstis. Pastebėta, kad tie tiriamieji, kuriems būdinga pozityvesnė veikla, kur kas dažniau nei kiti

elgėsi humaniškiau (jautriau, atviriau, atsakingiau ir šiek tiek oriau) su aplinkiniais žmonėmis. Be to, šie mokiniai geriau galėjo išvelgti humaniško esmę ir net labiau pripažino jo svarbą žmogaus gyvenime.

Literatūra

1. Aramavičiūtė V. Dorovinis auklėjimas – auklėjimo šerdis // Ugdymo samprata. Vilnius, 1998.

2. Dzenuškaitė S. Paauglių dorovinio idealo bruožai. Kaunas, 1985.

3. Gučas A. Vaiko ir paauglio psichologija. Kaunas, 1990.

4. Gumuliauskienė A. Jaunesniųjų paauglių stropumo motyvacijos ugdymas. Disertacijos pedagogikos kandidato moksliniam laipsniui autoreferatas. Vilnius, 1991.

5. Kepalaitė A., Butkienė G. Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius, 1996.

6. Lepeškieienė V. Humanistinis ugdymas mokykloje. Vilnius, 1996.

7. Martišauskienė E. Paauglių dorovinių vertinimų ypatumai. I dalis. Vilnius, 1994.

8. Maslow A. H. Motivation and Personality. 1970.

9. Morkūnienė J. Humanizmas. Filosofinės teorijos metmenys. Vilnius, 1995.

10. Žukauskienė R. Raidos psichologija. Vilnius, 1996. P. 221–292.

11. Возрастная и педагогическая психология / Под ред. Гамеза М. и др. Москва, 1984.

Children's Positive Attitude Towards Activity is the Foundation of Humanity Education

Summary

This article disclose connection between II–IV form children's humanity and their attitude towards activity. The research data show us rather close interaction between children's attitude towards activity and their humanistic behavior which is

observed in relationship with classmates, teachers and parents. Farthermore, research data disclose some connection between positive attitude towards activity and perception of humanistic values, favorable attitude towards them.